

Sygn. akt I ACa 1160/12

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 stycznia 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu, I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Karol Ratajczak
Sędziowie:	SA Jerzy Geisler SA Piotr Górecki /spr./
Protokolant:	st.sekr.sąd. Ewa Gadomska

po rozpoznaniu w dniu 22 stycznia 2013 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z powództwa **małoletniego E. W. reprezentowanego przez matkę Ż. W.**

przeciwko **Skarbowi Państwa- Wojewodzie (...)**

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 9 października 2012 r., sygn. akt XII C 2246/10

1. zmienia zaskarżony wyrok w punktach I, II i IV w ten sposób, że:

- a) oddala żądanie zapłaty kwot zasądzonych z odsetkami w punkcie I oraz żądanie ustalenia zawarte w punkcie II,
- b) w punkcie IV w ten sposób, że kosztami sądowymi obciąża Skarb Państwa i odstępuje od obciążenia powoda kosztami zastępstwa procesowego pozwanego,

2. nie obciąża powoda obowiązkiem zwrotu pozwanemu kosztów postępowania apelacyjnego.

P. Górecki K. Ratajczak J. Geisler

Sygn. akt IACa 1160/12

UZASADNIENIE

Małoletni powód E. W. działający przez matkę Ż. W. wniósł przeciwko pozwanemu Skarbowi Państwa - Wojewodzie (...) o zasądzenie:

- 1) kwoty 300.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia niniejszego pozwu do dnia zapłaty - z tytułu zadośćuczynienia,
- 2) kwoty 4.797,8 zł miesięcznie płatnej do 10. każdego miesiąca od dnia wniesienia pozwu wraz z odsetkami ustawowymi w przypadku opóźnienia w zapłacie - z tytułu renty na jego zwiększone potrzeby,
- 3) kwoty 15.500 zł z tytułu odszkodowania za zakup sprzętu rehabilitacyjnego,
- 4) kosztów procesu.

Nadto powód domagał się ustalenia odpowiedzialności pozwanego za skutki zdarzenia opisanego w pozwie jakie mogą zdarzyć się w przyszłości.

Pozwany Skarb Państwa reprezentowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie od powoda na jego rzecz kosztów zastępstwa procesowego.

Wyrokiem z dnia 13 maja 2010 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu powództwo oddalił (sygn. akt XIIC 2511/09).

W uzasadnieniu Sąd Okręgowy podniósł, że powództwo podlegało oddaleniu z uwagi na przedawnienie.

Wyrok ten zaskarżył apelacją powód. Sąd Apelacyjny w Poznaniu wyrokiem z dnia 13 października 2010 r. zaskarżony wyrok uchylił i sprawę przekazał temu sądowi do ponownego rozpoznania (sygn. akt IACa 739/10). W ocenie sądu II instancji, Sąd Okręgowy niezasadnie uwzględnił zarzut przedawnienia, albowiem w przedmiotowej sprawie zaistniały przesłanki do nieuwzględnienia tego zarzutu na podstawie art. 5 k.c. Jak stwierdził Sąd Apelacyjny opóźnienie w dochodzeniu roszczenia przez powoda było znaczne, bowiem wynosiło 10 lat. Niemniej jednak zwłoka taka była usprawiedliwiona tym, że matka powoda, która samotnie go wychowywała, przez całe te lata koncentrowała się na opiece, leczeniu i rehabilitacji syna.

W wyniku ponownego rozpoznania sprawy, Sąd Okręgowy w Poznaniu wyrokiem z dnia 9 października 2012 r. orzekł o:

- 1) zasądzeniu od pozwanego na rzecz małoletniego powoda kwoty 150.000 zł z ustawowymi odsetkami od 21 grudnia 2009 r. tytułem zadośćuczynienia;
- 2) zasądzeniu od pozwanego na rzecz małoletniego powoda kwoty 4.797,82 zł płatnej od 1 października 2012 roku do 10. każdego miesiąca do rąk matki powoda z ustawowymi odsetkami w przypadku opóźnienia – tytułem renty;
- 3) zasądzeniu od pozwanego na rzecz małoletniego powoda kwoty 89.028 zł z tytułu renty na zwiększone jego potrzeby za okres od 1 stycznia 2010 roku do 30 września 2012 roku, z ustawowymi odsetkami od 9 października 2012 roku do dnia zapłaty;
- 4) ustaleniu odpowiedzialność pozwanego za mogące pojawić się w stanie zdrowia małoletniego powoda w przyszłości ujemne następstwa.
- 5) oddaleniu powództwo w pozostałym zakresie;
- 6) kosztach postępowania (sygn. akt XII C 2246/10).

Powyższe rozstrzygnięcie zapadło w oparciu o następujące ustalenia faktyczne.

Małoletni powód E. W. urodził się 29 sierpnia 1995 roku w Zakładzie Opieki Zdrowotnej w G. (obecnie - (...) Publiczny Zespół (...) w G.) w 37 tygodniu ciąży mając 1200 g z rozpoznaniem anemii wcześniaczej, bezdechów, wcześniactwa, przepukliny pępkowej. Uzyskał on ocenę 6 punktów w skali A.. Wypisany ze szpitala został z dniem 23 października

1995 roku z wagą 2.640 g, w stanie ogólnym dobrym, z zaleceniem kontroli w Poradni Patologii Noworodka oraz Poradni Urologicznej.

Zgodnie z planem obowiązkowych szczepień w dniu 25 października 1995 roku podano mu szczepionkę przeciwgruźliczą typu (...). Nie pociągnęła ona u niego ujemnych następstw w samopoczuciu. W tym czasie jego rozwój psychofizyczny nie odbiegał od rozwoju dzieci w jego wieku.

W dniach 13 lutego 1996 roku i 27 marca 1996 roku w ośrodku terenowym ZOZ w G. - w (...) podano mu szczepienie typu (...). Jest to szczepionka skojarzona przeciwko krztuścowi, błonicy i tężcowi. W tym czasie na polskim rynku nie dysponowano szczepionką nowszą typu (...) zawierającą wewnątrzkomórkowe komponenty. Po pierwszym jej wykonaniu długo małećni powód krzyczał a po drugim szczepieniu doznał drgawek. W późniejszym czasie pojawiły się u niego bezdech i oczopląs. W ocenie jego matki rozwój dziecka uległ zahamowaniu. W tej sytuacji zdecydowała ona o przeprowadzeniu konsultacji lekarskich. W wieku 10 miesięcy chłopiec został poddany badaniu i diagnostyce w (...) Poradni Oceny (...) przy Klinice (...) w P. i w Poradni (...) przy Instytucie (...) w P., gdzie stwierdzono u niego mózgową porażenie dziecięce.

W okresie od 4 kwietnia 2008 roku do 5 kwietnia 2008 roku powód przebywał w Klinice w P., gdzie poddany został zabiegowi operacyjnemu prawej kończyny dolnej w postaci dwupoziomowej tendomyotomii mięśnia smukłego, wydłużenia mięśnia przywodziciela długiego, mięśnia przywodziciela krótkiego, neurotomii gałęzi przedniej nerwu zasłonowego, dystalnego frakcjonowania i wydłużenia mięśnia półścięgnistego i półbłoniastego. W odniesieniu do lewej kończyny dolnej zaś w postaci jednopozomowego wydłużenia ścięgna mięśnia smukłego, dystalnego frakcjonowania wydłużenia mięśnia smukłego, dystalnego frakcjonowania wydłużenia mięśnia półścięgnistego oraz półbłoniastego.

W czasie od 25 października 1995 roku do 5 października 2005 roku leczony był w Zespole Przychodni Lekarza (...). w G., w filii w (...)

W 1996 roku w Poradni (...) i Położnictwa (...) w P..

W 1995 roku pozostawał pod kontrolą Poradni Neurologicznej dla (...) a w latach 1996 - 1999 Poradni Neurologii Rozwojowej.

Od 16 kwietnia 2009 roku do 4 maja 2009 roku małećni przebywał w O.-Rehabilitacyjnym Szpitalu (...) w P., w trakcie gdzie przeprowadzono mu inspekcję stawu biodrowego prawego, osteotomie podpórczą miednicy według S., stabilizację blaszką.

Od 2007 roku leczony był w Poradni Neurologii Wiekii Rozwojowego.

W związku z zapaleniem płuc i oskrzeli hospitalizowany był na Oddziale (...) Szpitala Miejskiego w L. a potem leczony w Poradni Wczesnej Interwencji w L. i w Zakładzie (...) w K..

Małećni powód z racji swojego stanu psychicznego (upośledzenie umysłowe w stopniu znacznym) i fizycznego (niezdolność ruchowa, brak możliwości werbalnego porozumienia) jest niezdolny do samodzielnego funkcjonowania. Wymaga pomocy przy wykonywaniu podstawowych czynności egzystencjalnych, w tym przy spożywaniu posiłków, załatwianiu potrzeb fizjologicznych, myciu, poruszaniu się itp. Intelktualnie i emocjonalnie funkcjonuje znacznie poniżej poziomu swojego wieku. Musi też pozostawać pod stałą opieką lekarską. Nadto niezbędne jest poddawanie go zabiegom rehabilitacyjnym mającym na celu utrzymywanie jego obecnej kondycji, w tym zapobieganie powstawaniu odleżyn czy przykurczy. Wskazane jest też korzystanie przez niego z odpowiedniego sprzętu rehabilitacyjnego, tj. pionizatora, wózka inwalidzkiego, hydromasażu, stołu do ćwiczeń, podnośnika, butów ortopedycznych, ortez, pitek do ćwiczeń, klinów, materacy przeciwoodleżynowych. Jednak jego czterokończynowy niedowład spastyczny i poziom umysłowy nie stwarzają szans na istotną poprawę stanu zdrowia.

Powód korzysta z basenu znajdującego się w odległości 17 km od miejsca jego zamieszkania - w G., wyjeżdża na turnusy rehabilitacyjne, co kosztuje 4.200 zł za jeden turnus, korzysta z opieki lekarzy o specjalnościach z dziedziny neurologii i ortopedii w niepublicznym systemie zdrowia. Z uwagi na swój stan zdrowia korzysta on z tzw. pampersów (2 paczki miesięcznie daje kwotę 96 zł - Narodowy Fundusz Zdrowia refunduje tylko kwotę 63 zł), korzysta też z innych środków opatrunkowych. Powód wymaga opieki całodobowej, którą świadczy jego nie pracująca matka.

Zgodnie z orzeczeniami z dnia 27 kwietnia 2007 roku Poradni P.-Pedagogicznej w G. powód wymaga kształcenia specjalnego z uwagi na jego sprzężone niepełnosprawności - upośledzenie umysłowe w stopniu znacznym i niepełnosprawność ruchową. Z kolei (...) ds. orzekania o Stopniu Niepełnosprawności w dniu 25 października 2002 roku wydał orzeczenie o numerze zaliczające powoda do osób niepełnosprawnych od urodzenia.

W ocenie Sądu Okręgowego powództwo zasługiwało w znacznej części na uwzględnienie z uwagi na treść art. 419 k.c. w brzmieniu sprzed 1 września 2004 r.

Apelacje od tego wyroku w części uwzględniającej powództwo wniósł pozwany Skarb Państwa – Wojewoda (...) zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa. Zaskarżonemu orzeczeniu autor apelacji zarzucił naruszenie prawa materialnego i procesowego, a mianowicie:

- art. 419 k.c. poprzez przyjęcie, iż w realiach rozpoznawanej sprawy istnieją podstawy przypisania Skarbowi Państwa odpowiedzialności odszkodowawczej,
- art. 444 § 2 k.c. poprzez przyjęcie, iż w realiach rozpoznawanej sprawy istnieją podstawy zasądzenia na rzecz powoda renty z tytułu zwiększonych potrzeb,
- art. 445 § 1 k.c. poprzez przyjęcie, iż w realiach rozpoznawanej sprawy istnieją podstawy przyznania powodowi zadośćuczynienia pieniężnego,
- art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 363 § 2 k.c. poprzez zasądzenie odsetek za okres poprzedzający ustalenie przez Sąd wysokości należnego zadośćuczynienia,
- art. 5 k.c. w zw. z art. 442 § 1 k.c. poprzez przyjęcie, iż podniesienie przez pozwanego zarzutu przedawnienia pozostaje w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego.
- art. 189 k.p.c.
- art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie błędnej oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego,
- art. 328 § 2 k.p.c. poprzez nienależyte uzasadnienie zaskarżonego orzeczenia.
- art. 100 k.p.c. poprzez obciążenie pozwanego kosztami postępowania w całości.

W oparciu o przytoczone podstawy apelacji wniósł o:

- 1) „zmianę zaskarżonego wyroku w punkcie I i II sentencji poprzez oddalenie powództwa”,
- 2) „zmianę zaskarżonego wyroku w punkcie IV sentencji poprzez zasądzenie od strony powodowej na rzecz Skarbu Państwa - Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu I instancji według norm przepisanych,”
- 3) „zasądzenie od strony powodowej na rzecz Skarbu Państwa - Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym według norm przepisanych”.

Na wypadek nie uwzględnienia powyższego wniosku strona pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w punkcie I, II i IV sentencji i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w

Poznaniu, wraz z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia w przedmiocie zasądzenia na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego.

Powód wniósł o oddalenie apelacji i zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu zważył, co następuje.

Apelacja zasługiwała na uwzględnienie. Sąd odwoławczy podziela istotne dla rozstrzygnięcia ustalenia stanu faktycznego. Niemniej jednak dokonana przez sąd I instancji ocena prawna sprawy – nie była trafna.

W przedmiotowej sprawie zastosowanie mają przepisy prawa materialnego z chwili zdarzenia. Z art. 417. § 1. k. c. w brzmieniu sprzed 1 września 2004 r. (zmiana nastąpiła ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks Cywilny oraz niektórych innych ustaw - Dz. U. Nr 162, poz. 1692) wynikało, że „Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności.” Dodać trzeba, że Skarb Państwa ponosił na podstawie tego przepisu odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez lekarza będącego funkcjonariuszem państwowym przy wykonywaniu powierzonych mu czynności (por.: wyrok z dnia 8 stycznia 1965, II CR 2/65, OSPiKA 1967./9/220). Przesłankami tej odpowiedzialności było: wyrządzenie szkody przez lekarza, zawinione działanie lekarza, związek przyczynowy między działaniem (też zaniechaniem) a wyrządzoną szkodą, szkoda spowodowana przez lekarza. Nie ulega żadnej wątpliwości, że ustalenia stanu faktycznego wskazują jednoznacznie, że powód nie wykazał winy lekarzy (będących zarazem funkcjonariuszami państwowymi). Nie wykazano także tzw. winy anonimowej. Tak więc wskazana wyżej podstawa odpowiedzialności pozwanego nie miała zastosowania w przedmiotowej sprawie.

W ocenie Sądu Okręgowego, podstawą taką jest jednak przepis z art. 419 k.c. w brzmieniu sprzed jego uchylania, tj. przed 1 września 2004 r. Przepis z art. 419 k.c. stanowił wówczas, że „W wypadku gdy Skarb Państwa nie ponosi według przepisów niniejszego tytułu odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności, poszkodowany może żądać całkowitego lub częściowego naprawienia szkody przez Skarb Państwa, jeżeli doznał uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia albo utracił żywiciela, a z okoliczności, zwłaszcza ze względu na niezdolność poszkodowanego do pracy albo ze względu na jego ciężkie położenie materialne, wynika, że wymagają tego zasady współżycia społecznego.” Jednym z podstawowych warunków uzasadniających dopuszczalność zastosowania tego przepisu jest ustalenie, że szkoda została wyrządzona przez funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności. Chodzi w tym przypadku o konkretną czynność, a nie o ogólne stwierdzenie że szkoda pozostaje w związku z działalnością danego szpitala (czy poradni). Na gruncie obowiązywania art. 419 k.c. przyjmowano trafnie, że odpowiedzialność z tego przepisu nie mogła uzasadniać odpowiedzialności Skarbu Państwa poza granicami zakreślonymi w art. 417 k.c. Skarb Państwa nie mógł zatem ponosić odpowiedzialności na zasadzie słuszności w wypadkach, gdy wyrządzona szkoda nie była następstwem działania lub zaniechania funkcjonariusza państwowego (którym był lekarz). Dla zastosowania art. 419 k.c. konieczne jest wykazanie, że pomiędzy wyrządzoną szkodą a wykonywaniem powierzonej lekarzowi czynności istnieje normalny związek przyczynowy. Uzasadnione byłoby zatem przyznanie odszkodowania dziecku, które wskutek prawidłowo dokonanego szczepienia ochronnego stało się kaleką. Koniecznym zatem jest wykazanie istnienia związku między niezawinionym działaniem (szczepieniem) a szkodą. Ta ostatnia musi być wynikiem takiego niezawinionego działania. Omawiane kwestie były poruszane szeroko w literaturze jak i orzecznictwie. Można w tym miejscu przywołać wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 września 1968 r. z którego wynika, że „Szczepienia ochronne zarządzane są w interesie całego społeczeństwa i każdego obywatela, a normalnie też nie powodują u osób szczepionych żadnego poważniejszego rozstroju zdrowia, jeżeli jednak wyjątkowo – z nie wyjaśnionych dotychczas przez naukę i przez nikogo niezawinionych przyczyn – rozstrój taki nastąpił, powodując trwale kalectwo, zasady współżycia społecznego przemawiają za zasądzeniem odszkodowania” (sygn. akt II CR 325/68 – powołane w: G. Bieniek i in., Komentarz do Kodeksu cywilnego, Zobowiązania, Warszawa 1996, s. 246, teza 10).

Nie ulega żadnej wątpliwości, że w przedmiotowej sprawie z sytuacja taka nie występuje. Kluczową w tym względzie jest przeprowadzona przez sąd I instancji opinia biegłych z (...) M. K. w T. – dr E. S. (alergolog, pediatra, choroby zakaźne), dr P. R. (neurolog), dr P. E. (medycyna sądowa), dr M. M. (interna, rehabilitacja). Opinia ta jest wyjątkowo szczegółowa i precyzyjna. Udziela ona odpowiedzi na wszystkie istotne dla rozstrzygnięcia kwestie. Opracowana została na podstawie badań powoda i wyjątkowo obszernej dokumentacji medycznej powoda, w tym i poglądu dr M. K.-K. (k. 40) zawartego w piśmie z 21 czerwca 1996 r. (opinia biegłych - k. 299- 303). Niewątpliwie przedmiotowa opinia zasługuje na wiarygodność i tym samym mogła stanowić podstawę do orzekania w niniejszej sprawie. Zaznaczyć dodatkowo wypada, że nie była ona kwestionowana przez strony a jak przyznał to sam pełnomocnik powoda – opinia ta jest „niezwykle szczegółową” (k. 321).

Z opinii tej wynikało jednoznacznie, że mały powód cierpi na „mózgowe porażenie dziecięce (MPDz) pod postacią niedowładu czterokończynowego i upośledzeniem umysłowym w stopniu znacznym”. Stwierdzono także „poród przedwczesny” (k. 304).

Powodowi podano właściwą szczepionkę skojarzoną typu (...) (błonica, tężec, krztusiec) a termin jej podania był właściwy. Do najczęstszych objawów niepożądanych po podaniu tej szczepionki należą „reakcje miejscowe, temperatura, senność, niepokój, wymioty, brak apetytu, ciągły płacz”.

W ocenie biegłych przyczyn porażenia mózgowego u powoda należy upatrywać „w przedwczesnym porodzie i niedojrzałości” i prawdopodobnie z krwawieniem śródczaszkowym. Nie można ocenić, czy wczesne przeprowadzenie konsultacji u specjalisty neurologa dziecięcego skutkowałoby wykryciem u powoda objawów MPDz przed podaniem szczepionki. Objawy MPDz „mogą się ujawniać z pewnym opóźnieniem i dziecko takie w pierwszych miesiącach swojego życia może sprawiać wrażenie pozornie zdrowego”. Podawany przez matkę epizod „długiego krzyku” dziecka po zastosowaniu szczepionki, nie wiąże się z trwałym uszkodzeniem ośrodka układu nerwowego oraz upośledzeniem intelektualnym. Aktualnie dzieci urodzone w takim stanie jak powód, poddawane są kontroli okulistycznej dla „wychycenia ewentualnej retinopatii wcześniaczej oraz kontroli neurologicznej celem wychycenia ewentualnych nieprawidłowości w ośrodkowym układzie nerwowym. Powód nie był takim badaniom poddany w 1995 r., bowiem opieka taka była standardem jedynie wobec noworodków u których stwierdzono nieprawidłowości w rozwoju. W przypadku wcześniaków u których nie stwierdzono nieprawidłowości, wymogu takiego wówczas nie było. Niemożliwym przy tym jest ustalenie, że wcześniej wdrożone postępowanie rehabilitacyjne wpłynęłoby na poprawę stanu zdrowia powoda.

Biegli wykluczyli – co istotne - aby wystąpienie u powoda MPDz było związane z podaniem szczepionki (...). Możliwe są jedynie dwie sytuacje: 1) porażenie mózgowe u powoda rozwijało się niezależnie od podania szczepionki, 2) podanie szczepionki mogło zadziałać jak „mechanizm spustowy” i ujawnić objawy porażenia mózgowego, które i tak by się ujawniły z czasem (k. 307).

Reasumując trzeba zatem zaakcentować, że biegli jednoznacznie stwierdzili, że porażenie mózgowe stwierdzone u powoda było związane z przedwczesnym porodem i ewentualnie z krwawieniem śródczaszkowym a samo podanie szczepionki nie stanowiło przyczyny tego schorzenia. Biegli nie stwierdzili także uchybień w pracy lekarzy, którzy postępowali zgodnie z ówczesną wiedzą i standardami postępowania. Brak było jakichkolwiek argumentów, aby pogląd biegłych podważyć.

W tej sytuacji, nie można przyjąć, aby podanie szczepionki typu (...) spowodowało u małego powoda dziecięce porażenie mózgowe. Tym samym brak jest podstawowej przesłanki odpowiedzialności pozwanego w oparciu o przepis z art. 419 k.c. , a mianowicie szkody spowodowanej niezawinionym działaniem lekarzy. Działaniem tym – w ocenie strony powodowej – było właśnie podanie powodowi szczepionki. Skoro jednak występujące u powoda porażenie mózgowe było spowodowane przedwczesnym porodem i prawdopodobnie krwawieniem śródczaszkowym to niezawinione podanie szczepionki, nie stanowiło przyczyny tego schorzenia.

Biorąc pod uwagę, że brak było podstaw prawnych do uwzględnienia powództwa, w tym i na podstawie art. 419 k.c., zbytecznym było zatem odnoszenie się do pozostałych zarzutów apelacyjnych.

Mając na uwadze powyższe ustalenia i rozważania prawne, sąd odwoławczy apelację pozwanego uwzględnił zmieniając zaskarżony wyrok i oddalając powództwo (art. 386 § 1 k.p.c.). Jednocześnie Sąd Apelacyjny z uwagi na wyjątkowo trudną sytuację majątkową i bytową małoletniego powoda, nie obciążył go obowiązkiem zwrotu pozwanemu kosztów zastępstwa procesowego w obu instancjach (art. 102 k.p.c.).

P. Górecki K. Ratajczak J. Geisler